

ACC. N:R M. 15362:1-8.

Landskap: Skåne Upptecknare: Yda Holte, Nealms
Härad: Järvestad Berättare: " " "
Socken: Limmis Berättarens yrke: _____
Uppteckningsår: 1961 Född år 1889 i Limmis sn.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Textilverna i hemmet. s. 1-8.

N. M. 163

23/3-61.

Skriv endast på denna sida.

M a t t o r .

Skurgolv förekom nog långt in på detta århundrade, åtminstone i äldre hus och hos äldre människor. Från åren 1910-1920 kan jag erinra mig många vackra skurgolv. I nya hus och villor som byggdes på landet fernissades golven redan från början, eller oljades och fernissades. De båda behandlingarna gick väl hand i hand. Målade golv har jag för mej förekom endast, då skurgolven var slitna och led av ovarsam behandling, d, v, s, hade skurats illa, så att en oljebehandling skulle göra dem mörka. Vardagsrummen var väl de, som först oljebehandlades. Finrummen skulle skuras. De kunde ju också hos den burgnere medelklassen täckas med fastspikad filt på vintern kring väggarna, och mattor dessutom. Korkmattor i vardagsrum har man också haft hela detta århundradet. Jag kan erinra mej ^{hus} med korkmattor i alla rum, utom finrummet: salongen, salen, förmaket eller vad det nu kallades. På sina håll finns nog skurgolv än.

T r a s m a t t o r .

förekom i alla rum, användes både som golv-mattor och golvbetäckning till såväl nytta som prydnad.

På trasmattorna lades ner mycket arbete. Man samlade vackra trasor, men färgade i växtfärger och andra färger. På att få vacker randning ansträngde man sej mycket. Man vävde ibland

i rosengång, man gjorde flossmattor med att stoppa in vackert färgade små trasor i de mattor som lades vid dörrarna. I finrummen i enklare hem låg, måhända ligger, trasmattor i alla rum. På landet förfärdigade man sannolikt sina mattor själv. Numera kan man ju köpa dem i metervis på torget, men de skiljer sej från de mattor, som vävas med kärlek i hemmen. De är löst hopkomna, tråkiga i randningen o. verkar på något sätt fantasilösa.

N.M. 163

fin o

B r y s s e l m a t t o r

har jag sett så länge jag minns. nog synes det mej, som om en del av dem jag såg på 80-talet var gamla redan då. Jag undrar om inte man kallade alla köpta yllemattor för brysselmattor. Man hörde aldrig axminster eller wilton på 90-talet. Det förefaller mej som om brysselmattorna var klarare i färgerna smidigare och vackrare än nutidens wilton. Akta mattor förekom säkert mycket sparsamt hos medelklassen före 30-å 40-talet.

På Ostkustens sjöfartssamhällen och fisklägen köptes nog de flesta finare mattor utomlands. Hemvävda mattor i röllakan minns jag från tidiga år, fast de kanske var vanliga. De förfärdigades av handarbetsentusiaster och ansågs lyxiga. Divanmattor i korsstyggn m. fransar, blomsterbotten o. fylld botten var vanligare i enkl. hem

Sjömän sydde flossmattor t. sängmattor o dörrmattor. De syddes på segelduk. Oslitliga. Vackra.

B o n a d e r.

eller som vi kallade dem flossmattor var ej så vanliga under århundradets första tiotal. De bonader jag minns var förfärdigade idukagång, opphämta, krabba o.d. Om de inte var sydda på filt eller yllejava med bård ikring och Rydbergs: "Vad rätt Du tänkt" ets som innanmäte. Där kunde också stå: "Lagghatt o käpp i stuguvran och tunga tankar utom dörren," eller "Borta bra m.m." Dessa bättre bonader förfärdigades i hemmen. Mönster fick man genom mönstertidningar, namnböcker eller genom att låna varandras arbeten o sy av. Broderiaffärerna tillhandahöll givetvis också mönster. Enklare bonader på vitt linne med påsydd kulört knut köpte man nog mången gång färdiga. En Göteborgsfirma, jag tror det var Johansson, Mark & C:o, släppte ut grossvis med dylika mer och mindre smakliga prydnader. Bonader av pappermålade sådana förekom väl blott i den enkla stugan. Bonaderna satt nog uppe jämt. Över soffan eller puffen var oftast platsen. Under panelhyllan, där panel fanns.

G a r d i n e r.

Tvärgardinernas tid tog ~~mycket~~ slut med förra århundradet, i det närmaste åtminstone. Kanske fanns ett par gamla far- eller morföräldrar, som behöll dem så länge de höll att tvätta. Tvärgardiner förekom på sin tid mest i dagligrummen. I stuan alltså. Och folkastuan. I finrummen ledys an på vackra gardiner. Hemvävda gardiner sågs i många olika slag. Den enkla glest vävda gardinengardinen som först vävdes o. sedan smyckades med breda hålsömmar, gardinen som vävdes i konstvävnad. Linnegardinen med mönster iopphämta, yllegardinen o.s.v. Men framför allt var trädgardinen populär. Bredda trädgardiner, draperade eller rakt hängande var högst skattade. De skulle stöta en bit mot golvet, de skulle åtsidohållas av vackra gardinhållare. Gardinstången kallades kornisch, var bred, ofta i rococo, i valnöt eller mahogny, kanske med en guldrand. Rullgardinen på 80-talet var trevlig. Wilhelm ^{Wolff} stod och sköt äpplet från sin sons huvud på rullgardinerna hemma. En alpjägare kom stolt med hund och byte på gardinerna i ett annat rum. Bottenfärgen på dessa rullgardiner var grå. "Rör" för fönstren i vardagsrummet var mycket vanliga på 80-90 talet.

D r a p e r i e r.

har jag minne av endast som prydnader. I matsalar var de tunga, i finrum ofta broderade på siden, boj eller java.

Bordets utrustning varierade förr som nu. Ungarna läste förstås troligen undantagslöst bordsböner, vilket nu ej alltid är fallet. Vaxduk till vardags eller vaxhuk och en serviett i

mitten på bordet var nog vanligast i medelklasshem på landet. Hemma hade vi växduk på vardagarna, om söndagen vit linneduk. Min mor hade en hel del hemvavda dukar, ~~den~~ med sön på mitten, i gåsögonmönster, tror jag det hette. Dem hade vi om söndagarna, då ingen främmende var närvarande. Annars hade vi dräll eller damastdukar. Det sista låter som skryt, men det är det inte. Min far beundrade nämligen vackert linne o. han köpte jämt vackra duker utomlands. Servietter använde vi ej i vardagslag, men vi hade sönderklippta o. fällade lakans- eller dukfragment, som vi ungar torkade nävarna på, innan vi efter måltiden tvättade dem. Före också förstås. Fram på 1900-talet eller möjligen nå-got förr ändrades vanorna. Då började man med servietter, serviettväskor, serviettringar o.d. Pappersservietter tillhör en senare tid.

P r y d n a d e r.

Ja, på bordet blommor i vas, möjligen en praktkruka med en bladväxt, en lampa på fot, det var väl allt, utom i porradrummen. Där måste ju ligga ett album, en diktsamling, kanske ett par barn- eller barnbarnsporträtt i fina ramar, en mörk och en broderad duk under. ~~KÄ~~

P å b y r å n.

Ja, där fanns ju ofta hundarna, som sedermera för-löjligades, ~~o~~ nu ha kommit i ropet igen, där fanns foton. Någonstädes fanns väl den konstgjorda blombuketten och kaffekopparna med "guldförgyllning", med påskrift "Fars kopp" och "Mors kopp." Allt efter vars och ens villkor.

S t o p p a d e m ö b l e r.

Sådana har jag sett i all min tid

S ä n g u t s t y r s e l .

x

Träbotten i sängen är ett av mina första minnen. Därpå en träullsmadrass och en med gåsfjäder stoppad bolster. Gårffjäder skulle det vara. Ankfjäder var för tung och på hönsfjäder riskerade man att bara få sova hynsablungar. Bolstret var i de flesta fall överklätt med ett sits- eller bomullsvar. Så ock långkuddaran. Sängen var länge tvåmans. Hemma hade vi ejderdun i örngottskuddarna, men detta var nog ej vanligt. Det berodde på att far ofta gick till Arkangelsk med sitt fartyg och där köpte säckar med ejderdun. Lakanen var nog ofta i kortaste laget, men detta ansågs ej ordentligt och förekom nog mest på "riktiga landet". De skulle kunna stoppas ner vid såväl huvudgärd som vid fötterna. Gamla sängar var visst i allmänhet rätt korta. När hemgiftens linnelakan började "spinna" vävde nhusmor bomulls-lakan. Ofta av oblekt, som blev vackrare för varje tvätt. Räcken lades ut i mårssolen till blekning något, men såm syddes den. Men man spenna också blånor och lin, som vävdes till sängutstyrsel. Man köpte knappast tyg till sänglinne färdigt förän undet 1800-talets sista lustrum. Örngottsvaren var vita. Jag tror jag sett kulörta i barnkammare någon gång, men detta var ej vanligt. Med 1900-talet och kanske något förr kom vänligare sängar med smidiga bottnar. Vaddtäcken hade man på sommaren. Setin var nog mest materialen. På vintern täcke och filt eller filt o. bolster. Ungdomen låg ofta i kallt rum. På vintern hade vi i stäl et för ocanlakan vita filter med ljusblå bård, köpta i Brasilien, vackra mjuka, lättvättade. Utdrags-sängen var inskjuten o uppbyggd på degen, täckt vanl. m. virkat täcke på vilket låg ett paradörngott med decimeterhögt namn och spets o mellanspets.. Senare sängmodell stod färdig för ligg.

Övriga textilier.
=====

Brickhållare och brickhållare svettades jag med att förfärdiga under mina första skolår. På den tiden skulle man inte slå dank hela sommaren. Och handarbete var inte min starka sida. Brickhållaren av linne, fordrad, broderad, instucken i en rund ring o gärna med en tvärslå, sydd. Hyllremсор : jodå, jag minns också lessas förfärdigande. De kunde vara virkade kantspets, sydda på remсор, som languetterades och fransades. Underlägg för toalettuppsatsen var sympatisk, ty den virkades av grovt garn och med grov virknål, så det gick undan litet. Dammanduker och disktrasar förfärdigades också av groft bomullsgarn, stickades eller virkades, pryddes ibland med en röd tråd, som kant. Ibland fann man på att de skulle göras åttkantiga, för övnings skull. Paradhanddukar har jag sytt med decimeterhöga ~~man~~ i två färger och bårder och allsköns utsmyckning. De hade två ändar, så de kunde trötta ut ett leklystet barn. Antimarkessor virkades, syddes på hardanger, knöts och trädde m.m. De var runda och placerades, som slängda, på soffans sidrygg.

8

ACC. N:R M. 15362:8.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

De var avlånga och knöts om med ett sidenband på mitten och placerades på soffans ryggstöd i mitten. Grytlappar virkade o stickade far- och mormodrar och utsmyckade dem precis som nu. Ja,, så gjorde man och grytlappar av säckväv, par, med ett långt band emellan för de stora grytorna i brygghuset och på kolspiseln..Och så sydde man tavlor med silke o. sefirgarn. Och kuddar, flossakuddar, korsstygnskuddar, sidenkuddar, broderade kuddar på kläde. Ja och l a m p s k ä r m a r .

L a m p s k ä r m a r var min specialitet. Det gick så kvickt att få ihop en. De var mina favoritpresenter till tanten. En rulle crepepapper .Den veckades i ett motveck på vars mitt undertill 3 småveck möttes. Så vek man ner motvecket o det blev fina kruseduller daruppevid. Nertill vidgade sej då skärmen o så gled den in mellan de tre lamphållarna som fanns på de gammaldags hänglamporna. Fröjden med denna tillverkning tog slut, när elljuset kom o hänglamporna med den stora porslinskupan försvann. Ang. strykning minns jag intet annat än en strykbräda, en kasserad filt ,linneduk över o strykjärnsfot.

Kanske fanns det annat. Stearinljus har jag ett svagt minne att strykjärnet skulle gnidas med o sedan gnuggas med hårda trasor. Men var det inte vid glansstrykning, för att det skulle glida lätt? =====
 Detta gäller strykjärnen med lod.